

ՈՒՆԵՑՔԼ ԵՆ ԱՐԴՅՈՔ ՀԱՅԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍԼԱԿԱՆ ԿԱՄ «ՀԱՅԻ ՀԱՎԱՏԱՄԱՐԸ ԿԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆԸ»

XIX դարի երկրորդ կեսերին հայ ժողովրդի տարբեր հատվածներ թևակոխեցին իրենց էվոլյուցիայի տարբեր հանգրվաններ: Նույն ժամանակաշրջանում հրատապ դարձավ արևմտահայության կյանքի բարվոքման և, հեռանկարի մեջ, ազատագրման հարցը: Այս շրջանում էր, որ հայկական հարցը արծարծվեց բախտորոշ երկու պայմանագրերում՝ 1878-ի Սան Ստեֆանոյի նախապայմանագրի 16-րդ հոդվածում և նույն թվականի Բեռլինի տրակտատի 61-րդ հոդվածում: Ինչպես առաջինի, այնպես էլ երկրորդի պարագայում՝ հայությանը սպասում էր խորը հիասթափություն: Տվյալ պայմանագրերը չիրականացրեցին հայության անգամ նվազագույն սպասելիքները:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. հայ, քաղաքական տեսլական, հավատամք, Վարդապետարան:

Սակայն ստեղծված իրողությունը չէր նշանակում, թե հայության ավանգարդը դադարեցրեց ազատագրության ուղիների որոնման ջանքերը: Ամենևին, ո՛չ: Հայ քաղաքական ընտրանին և միտքը հայոց ոստաններից մեկում՝ Վանում, ծնեց 1885 թվականին ԱՐՄԵՆԱԿԱՆ կուսակցությունը, որը, եղավ ՇՐՋԱԴԱՐ-ՁԱՅԻՆ կետ Հայաստանի քաղաքական պատմության մեջ¹:

Ասվածի համատեքստում առանձնանում է հրապարակախոս և բանաստեղծ Ռափայել Պատկանյանը (1830–1892), ով, Ե. Շահազիզի հաղորդմամբ, 19-րդ դարի «50-ական թվականներից նպատա-

կադրվել էր գրել Հայ ժողովրդի համար գաղափարական ուղենիշ հանդիսացող երկ»²: Հայաստանի *քաղաքական ազատագրության և երկրում հասարակելիք կարգերի երկ*. դժվար է ասել, թե ինչու Ռ. Պատկանյանը նախատեսված երկը չգրեց, սակայն առաջադրեց մեր օրերի հասկացողությամբ հայեցակարգ, Հայաստանի ստեղծման ծրագիր-առաջադրանք, որն էլ եղավ «Վարդապետարան Հայաստանի ազատության (1889թ.) կատախեզը [*կատախեզիս*՝ որևէ ուղղության՝ ուսմունքի հիմնական սկզբունքների շարադրանք]»:

Հայտնի է, որ «Վարդապետարանի» տպագրությունը իրականացրել է Մկրտիչ Փորթուգալյանի հիմնադրած «Հայոց հայրենասիրական միությունը» (1885թ.՝ ք. Մարսել, Ֆրանսիա) և ըստ էության այն դառնում է տվյալ միության ծրագիրը, քանզի «Ռափայել պատկանյանի երկը արտացոլում էր արմենականների գաղափարաբանությունը»³:

[Վերջում նշենք, որ պատմագրության մեջ կարծիք կա, որ «Վարդապետարանը» գրել է Ռափայել Պատկանյանը, հայ ազատագրական պայքարի «գլխավոր ռահվիրա» Մկրտիչ Փորթուգալյանի խնդրանքով]⁴:

Ռափայել ՊԱՏԿԱՆՅԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱՌԻԹՅԱՆ

1889 թ. ք. Մարսել

2 Տե՛ս Օհանյան Ալ. Ռափայել Պատկանյանի հրապարակախոսությունը, Եր., 1981, էջ 185:

3 Նույն տեղում՝ էջ 186:

4 Տե՛ս Համբարյան Ա.Ս. Հայ հասարակական քաղաքական միտքը Արևմտահայության ազատագրության ուղիների մասին. Եր., 1990, էջ 73:

1 Այդ մասին հանգամանորեն տե՛ս Արմենական կուսակցություն -130: Գիտաժողովի նյութեր, Եր., 2017, էջ 10-20:

Ամո՛թ, հավիտենակա՛ն ամոթ հայե-
րին:

Կիսագագան սևամորթ ստրուկը հիմ-
նեց յուր անկախ Լիբերիա պետությունը,
ու դարերով հալածված ջիուդը փողի
ուժով իրեն սեփականություն դարձուց
Պաղեստինի երկու հինգերորդ մասը,
իսկ անոգ հայերը իրենց հարագատ
դրախտ Հայաստանի մեջ մեկ թիզ ան-
կախ խորշ չունին...

Հաքց. Ո՞վ պիտի ազատե Հայաստա-
նը օտարների ձեռքեն:

Պատ. Ինքը հայ ազգը պիտի ազատե
Հայաստանը օտարների ձեռքեն:

Հ. Ի՞նչ հնարքներով:

Պ. Հնարքները զանազան են, նայե-
լով հանգամանքներին – երբեմն սեփա-
կան զենքով, երբեմն փողով ու երբեմն
օտարի օգնությամբ:

Հ. Մի՞թե կարող է Հայաստանը երբ-
ևիցե հայերի սեփականությունը դառ-
նալ:

Պ. Այո՛, կարող է. և անշուշտ կդառնա
նա հայերի սեփականություն, եթե բոլոր
հայերը՝ այր ու կին, հարուստ ու աղքատ,
տեր ու պատանի այնպես բաղձան ու
ձգտին Հայաստանի ազատության, ինչ-
պես քաղցածը ձգտում է հացին ու ծա-
րավածը՝ ջրին:

Հ. Ո՞ր երկիրը կոչվում է Հայաստան:

Պ. Հայաստան կոչվում է այն երկիրը,
որն շրջապատում է Սևան, Վան և Ուր-
միա ծովակները, իսկ ամենը միասին՝
Մասիս լեռները:

Հ. Ո՞վ է հայի թշնամին ու ո՞վ է նորա
բարեկամը:

Պ. Հայի թշնամին նա է, որ աշխա-
տում է հայերին հեռացնել Հայաստանեն
ու սուտ արհավիրքներով վիատեցնում է
նոցա այդ ազգաշեն գործում: Իսկ նորա
բարեկամը նա է, որ դյուրացնում է նո-
ցա կամ իրենց աշխարհը վերադառնա-
լու, կամ հորդորում է յուր աշխարհի մեջ
հաստատուն մնալու:

Հ. Ո՞վ է իսկական հայը:

Պ. Իսկական հայը նա է, որ անկեղծ

կրղձա ու կնպաստե Հայաստանի անկա-
խության: Մնացյալները արմյաշկաներ
են, այսինքն՝ ոչ միայն անպիտան հայեր,
այլև անպիտան մարդիկ:

Հ. Ո՞ր աշխարհի մեջ հայը կարող է
երջանիկ լինել:

Պ. Հայը երջանիկ լինել կարող է մի-
այն Հայաստանի մեջ, վասնզի նա ամեն
տեղ հալածված ու արհամարհված
պանդուխտ է, և միայն Հայաստանի մեջ
նա պատվավոր մարդ է մարդկության
աչքում:

Հ. Հայերը Հայաստանեն դուրս որի՞ն
են նմանում:

Պ. Հայերը Հայաստանեն դուրս նմա-
նում են օտարի տուն վարձողին, որն
աշխատում է զարդարել այն տան պա-
տերը, որից վաղ կամ ուշ դուրս պիտի
ձգե նորան օրինավոր տանուտերը:

Հ. Ի՞նչ վիճակի կհանդիպին հայերը,
եթե Հայաստանը չազատեն:

Պ. Եթե հայերը Հայաստանը չազա-
տեն, նոքա շատ շուտ (գուցե հիսուն տա-
րիեն) բնաջինջ կլինին աշխարհի երե-
սեն:

Հ. Մի՞թե հարստությունը չօգնիլ հայե-
րին պահպանվելու օտարության մեջ:

Պ. Օտարության մեջ աղքատությունը
անշուշտ կմաշե հայերին, բայց ավելի
շուտ կմաշե հարստությունը:

Հ. Ի՞նչ զանազանություն կա հպա-
տակի և ստրուկի մեջ: Հայերը օտար պե-
տությունների հպատա՛կ են, թե՛ ստրուկ:

Պ. Հպատակ նշանակում է յուր ազ-
գային կառավարության ու նորա օրենք-
ներին կամավոր հնազանդող. ստրուկ
նշանակում է օտար պետության և նորա
օրենքներին ակամա, բռնի և կամ հի-
մարաբար հնազանդող: Հայերը ամեն
օտար պետությունների ստրուկ են, քան-
զի նոցա օրենքների հորինելուն անմասն
են եղել, և ամեն տեղ հայի դավանած
կրոնը ընկճված է և նորա ազգային ծե-
սերը հալածված ու արհամարհված են:

Հ. Առանց վտանգի ի՞նչ ազգասիրա-
կան գործեր կարող է կատարել ամեն մի
հայ մարդ:

Պ. Յուր անձը վտանգի չենթարկելով ամեն հայ մարդ կարող է և պարտավոր է այս գործերը կատարելու:

1) Հայաստանի մեջ ունենալ (այս ամենագլխավորն է) մեծ կամ փոքր հողային կալված:

2) հայ ոգով դաստիարակել զավակացը:

3) սովորեցնել նոցա զենքի գործածությունը:

4) չամուսնանալ օտարի հետ:

Հ. Որո՞նք են հայկական առաքինությունները:

Պ. Ամենագլխավոր հայկական առաքինությունն է:

1) տնով-տեղով գաղթել դեպի Հայաստան:

2) յուր բոլոր ուժը թափիլ՝ հորդորել յուր ծանոթ հայերին չվել Հայաստան:

3) համոզել և օգնել ամեն մի հայի Հայաստանի մեջ սեփական անշարժ կալվածք և հող գնելու:

4) ջանալ Հայաստանի մեջ արվեստական և հողագործական դպրոցներ հիմնելու:

Հ. Որո՞նք են հայկական մոլորությունները:

Պ. Ամենագլխավոր ու ազգակործան հայկական մոլորությունն է աշխարհաքաղաքացիությունն, 2) պանդիտություն, 3) անձնական շահի համար պեսպես խարդախություններ, որով կոտորվում է հայ ազգի անունը, 4) շահասիրական ազգասիրություն (կեղծի ազգասիրություն), 5) հայ մեծավորների դեմ ըմբոստություն (դավաճանություն, մատնություն) ու 6) օտարի հետ ամուսնություն:

Հ. Ի՞նչ խոսքեր հայոց լեզվեն դուրս պիտի ձգել:

Պ. Հայոց լեզվեն առմիշտ պետք է դուրս ձգել վիատեցուցիչ, հուսահատական, ազգի վարկը ստորացնող, խորամանկություն (աչքակապություն) սերմանող խոսքերը, առածները, խրատները և խորհուրդները՝ Հայր թակե Վարդանին, թուրքը թակե Վարդանին, Որտեղ հայ,

այնտեղ վայ, Էլի հայություն արիր (այսինքն՝ դարձյալ ամենավատթար գործ գործեցիր), Հայի տունը քանդողը մեր սևագլուխներն են, Հաստ ու բարակ է մեկ գին, վա՛յ է բարակ մանողին, Հայերը անմիաբան են:

Հ. Առավոտ ու գիշեր ի՞նչ աղօթք պիտի անե հայը:

Պ. Հայր քնեն զարթնելիս, կամ քուն մտնելիս, միայն այս աղօթքը պիտի կարդա՝ Ո՛վ բարեգութն Աստված, օգնե ինձ Հայաստանը ազատելու: Դորանից ավել ոչ մի ուրիշ աղօթք հարկավոր չէ հային:

Հ. Հայ պատանիների համալսարան մտնելը կնպաստե՞ր հայկական նպատակներին:

Պ. Այժմ հայ պատանիների համալսարան մտնելը՝ վերաբերմամբ հայոց նպատակներին՝ այն նշանակությունը ունի, ինչ նշանակություն որ կունենար ավագակե հենց վրադ հարձակված թուպին կամենայիր սուրի ու զենքի գործարաններ շինելու: Այս մասին հայերը առ սակավը հարյուր տարի ուշացել են:

Մյուս կողմանե 40-50-ամյա փորձը ցույց տվավ, որ համալսարանների տված արդյունքը հայ պատանիներին դոքա էին՝ 1) դյուրին միջոց ապրուստ ձարելու ու ասպարեզ շինելու և 2) անզգալի կերպով սառչելու յուր ազգեն ու հոգով օտարանալու նորա շահերեն: Իսկ եթե կան մի քանի իսկապես արժանավոր հայ համալսարանականներ, պետք է կարծել, որ նոքա առանց համալսարան մտնելու ևս ազգի պիտանի անդամները կլինեին, ինչպես որ կան ազգի մեջ շատ նշանավոր մարդիկ, որոնք երբեք համալսարան եղած չեն: Պետք է ի նկատի ունենալ և այն հանգամանքը, որ այժմվա համալսարանները և նույնիսկ գիտությունը դարձել են բռնակալների ձեռքումը ազգեր ստրկացնելու հզոր գործիք:

Հ. Գալոց ազատված Հայաստանի մեջ ազնվականություն, ժառանգական տիտղոսներ, մեծամեծ հողային կալվածատիրություն պիտի լինի՞ն, թե ո՛չ:

Պ. Այո, պիտի լինին ժառանգական տիտղոսներ, մեծամեծ հողային կալվածատիրություն պիտի ստանան նոքա՝ կամ նոցա ժառանգները, որոնք առաջինը կբարձրացնեն սուրը Հայաստանի ազատության համար ու կամ կգրկվին կյանքներեն արյան դաշտի մեջ: Այսպիսիք (ու միայն այսպիսիք) կկազմեն Հայաստանի բարձրագույն ու ամենահարուստ (հողային կալվածներով) դասակարգը:

Հ. Ո՞րն է հայի նշանաբանը:

Պ. Հայի նշանաբանը այս երեք բառն է՝ ազատություն կամ մահ:

Հ. Հայաստանը կարժե՞ այդքան մեծամեծ գոհերի:

Պ. Այո, Հայաստանը կարժե ամենամեծ գոհերի, վասնզի նորա մեջ կեցող կյանքի տևողությունը միջին թվով է 75 տարի, Հայաստանի հողը մշակողին տալիս է մեկ ցանած սերմնահատի փոխարեն 45-60 սերմնահատ: Հայաստանի մեջ վազած աղբյուրների կեսը հանքային՝ բժշկարար ջրեր ունին. Հայաստանի դիրքը միջաշխարհային է, այսինքն Ասիայի ու Եվրոպայի սահմանագլուխներում. Հայաստանի ժողովուրդն եթե չլինի ազգերի մեջ ամենահզորը, գեթ նա կլինի ամենահարուստը ու ամենաբախտավորը: Հայաստանը հարուստ է և՛ կենդանիներով, և՛ բույսերով, և՛ հանքերով:

Հ. Ի՞նչ պատճառով Հայոց անկախությունը չորս անգամ կորավ:

Պ. Հայերի անկախության չորս անգամ կորչելու պատճառները մի և նույնն էին. նախ՝ Հայաստանի հողը պատկանում էր 3-400 մեծամեծների (նախարարների) և ոչ թե յուր միլիոնավոր ժողովրդին, և երկրորդ՝ հայերի խելքը չի կտրեց ազգային դրական օրենքներ հորինելու: Հայոց ազգը չուներ ո՛չ սեփական հող և ո՛չ օրենք: Նորա դրացի տերություններին շատ դյուրին էր ընկձել մի ազգ, որ գրկված էր և՛ իրավունքե, և՛ սեփականությունե, իսկ հայ ազգի համար օտարների լուծը ոչինչով ավելի ծանր ու դառն

չէր, քան թե համազգի նախարարների լուծը:

Հ. Ո՞րը ավելի արյան և փողի զոհ է պահանջում հայերից՝ թշնամու հետ պատերա՞զմը, թե՞ այժմվա խաղաղ ստրկական վիճակը:

Պ. Այն ստոր, արտասվելի, անգոսնելի վիճակը, ուր կան այժմ հայերը, ավելի արյան և փողի (նյութական) զոհ է պահանջում հայերից, քան թե դեմ առ դեմ պատերազմը սինլքոր թաթարների, քուրդերի ու չերքեզների հետ. տարին ու տարեկական հազարավոր հայեր են մորթվում և միլիոնների փող և ապրանք են կողոպտվում, հափշտակվում, գողացվում, փչացվում անպաշտպան, փոքրոգի՝ հայերից:

Հ. Ո՞վ պիտի բարձրացնե ազատության դրոշակը և սուրը:

Պ. Դրոշակը պիտի բարձրացնե հայ վարդապետը. իսկ սուրը բոլոր հայ պատանեկությունը, երիտասարդությունը և տղամարդիկ, 16 տարեկանից բռնած մինչև 45 տարեկանը:

Հ. Ի՞նչ փողով ձեռք պիտի բերվին գենք, պարեն, զգեստ ու այլ ռազմամթերք:

Պ. Կանխիկ վաճառված Հայաստանի մեջի բոլոր անշարժ կալվածքի գնո փողով, ա՛յն կալվածքի, որ այժմ ապօրինի կերպով տիրապետել են բարբարոս օտարազգիք: Իսկ ով կիրաժարվի կանխիկ վճարելու Հայաստանի գինը, նա առմիշտ գրկված կլինի Հայաստանցի-հայ (այսինքն՝ ազատ հայ) կոչումե:

Հ. Ո՞վ պիտի ընտրվի Հայաստանի կառավարիչը:

Պ. Հայաստանի կառավարիչը կընտրվի նա, որին զինավորյալ հայ գունդը կձանաչե ամենախոհեմը, ամենաքաջը ու ամենաազնիվը:

Հ. Ի՞նչ է նշանակում հաղթիլ և ի՞նչ հաղթվիլ:

Պ. Հաղթիլ նշանակում է թշնամիի առջև անվախ գնալ և միննելե չսարսափիլ. հաղթվիլ նշանակում է պատերազմի դաշտումը սրտի մեջ երկյուղ տա-

ծել: Անվախը (քաջը) վախկոտին միշտ կհաղթե:

Հ. Հայի ազգային հատկանիշները որո՞նք պիտի լինին:

Պ. Հայի ազգային հատկանիշները պիտի լինին հայոց լեզուն և Հայաստանը ազատված տեսնելու փափագը:

Հ. Ո՞րն է հայ ազգի կրոնը:

Պ. Հայի ազգային կրոնն է հաստատուն հավատը, որ Հայաստանը պիտի ազատվի օտարի լծեն: Ով այս բանին հավատում է, նա է ուղղափառ հայադավանը:

Հ. Ապա ի՞նչ են նշանակում՝ լուսավորչադավան, պապական կամ կաթոլիկ ու յուրերական կոչումները:

Պ. Դոքա մարդկային կրքերի և կոշտ տգիտության ստեղծած ու այժմ հնացած գաղափարներ են, որոնք մեծապես վնասեցին ու այժմ ևս վնասում են հայ ազգին:

Հ. Ճշմարիտ է, որ ասում են, թե ազգ ստրկութենե ազատելու համար մեծամեծ վտանգների պիտի ենթարկվել ու ահագին փող պիտի վատնել:

Պ. Այո, շատ ձիշտ է: Եթե ազատողք երկու-երեք հոգի լինին, վտանգը շատ մեծ է ու կորուստը անխուսափելի, գոհերն էլ մարդկային ուժեն վեր, բայց եթե ամբողջ ազգը մասնակցե՝ այն ժամանակ և՛ վտանգը, և՛ գոհողությունը այն աստիճան կթեթևանան, որ ամեն մի անհատին գրեթե անզգալի կերևին:

Հ. Ո՞վ պիտի միավորե հայերին այդ մեծ գործի համար:

Պ. Ընդհանուր վտանգը մոտալուտ կորստին: Դորա համար ամեն մի հայի վրա սուրբ պարտք կա միմյանց պատմելու, հասկացնելու, որ եթե նոքա վաղօրոք չազատեն Հայաստանը՝ օտար ազգերը բնաջինջ կանեն հայոց լեզուն և հայկական եկեղեցին, ու այնուհետև հայը ինքն ըստ ինքյան կանհետանա աշխարհիս երեսեն. այն ժամանակ ամեն գերդաստանի հայ կիմանա, որ լավ է նորա մի որդին ծառայե իր ազգին, քան թե յուր ամբողջ ընտանիքը ոչնչանա. ու

լավ է յուր հարստության մի փոքրիկ մասը ընծայվի յուր ազգի օգտին, քան թե յուր բոլոր գանձը օտարի սեփականությունը դառնա:

Հ. Ի՞նչ են նշանակում այն գեղեցիկ արտոնությունները, որ ժամանակից ժամանակ առատ ձեռքով շնորհում են օտար պետությունները հայոց ազգին:

Պ. Այն արտոնությունները, որ օտար պետությունները շնորհում են հայերին, նման են թակարդի մեջ դրած այն համով կերին, որով երեխայք բռնում են միամիտ թռչուններին: Այդպիսի արտոնություններով ամայացավ Հայաստանը յուր բնիկ ժողովրդեն ու պարզամիտ հայերը հասան այս օրվա ցավալի թշվառ վիճակին:

Հ. Հայերի ոտքի ելնելը (բռնության դեմ) իրավացի՞ գործ է, թե ապօրինի:

Պ. Հայերի ոտքի ելնելը Հայաստանի ազատության համար իրավացի գործ է թե՛ քրիստոնեական և թե՛ քաղաքական օրինաց կողմանե, ու աշխարհիս երեսի ամեն լուսավորյալ ու ազնիվ մարդոց գովասանքը կշարժե:

Հ. Ուրեմն հայերը իրավունք ունի՞նք գենքի գործությունով ազատել իրենց հայրենիքը:

Պ. Հայերը Հայաստանը գենքի գործությամբ ազատելու համար ոչ միայն ունեն իրավունք, այլև ամեն մի հայի վրա սուրբ պարտք կա այդ սխրալի գործը կատարելու, ինչպես որ ամեն հարազատ որդի լիակատար իրավունք ունի յուր հոր ու նախնիների ժառանգությունը ստանալու, և մեծ հանցանք է յուր որդվոց ու հետնորդների առջև, եթե նա այդ ժառանգությունեն հրաժարվի. կա՛մ ակամա, կա՛մ հիմարությամբ ու կամ փոքրոգիությամբ:

Հ. Ո՞ր կերթան հոգիները այն մարդոց, որոնք կմեռնին ձակատի մեջ:

Պ. Ավետարանի խոսքերի հիմանց վրա ձակատի (ազգային պատերազմի) մեջ մեռնողի հոգին, ի շարս սրբոց, անշուշտ կերթա երկնից արքայություն, վասնզի այդպիսին կյանքեն զրկվել է ի

սեր և ի պաշտպանություն յուր նեղյալ մերձավորներին. նորա անունը կլինի նահատակ ու նորա հիշատակը սուրբ եկեղեցին կտոնե մինչև աշխարհի կատարածը (վերջը. - Լ.Շ.):

Հ. Հրացանի ամեն գնդակը դիպչում է ու ամեն խոցվածը մեռնում է:

Պ. Վիճակագրական ամենաճիշտ հաշիվներն ենում է, որ հրացանի տասր հազար գնդակն մինն է դիպչում մարդու և 38 խոցվածներն մինն է միայն մեռնում:

Հ. Պատերազմի դաշտում խոցված հոգեվարը չի՞ տանջվում:

Պ. Ամենափորձառու բժիշկները հաստատում են, որ կակուղ անկողնի մեջ մեռնելը հազարապատիկ ավելի դժվար է, քան թե պատերազմի դաշտում, իսկ զենքի պատճառած մահը մահերի մեջ ամենաթեթևն է:

Հ. Հնար կա՞ պատերազմի դաշտում մահից ազատվելու:

Պ. Այո՛, կա, ու մի հատիկ հնար է այդ: Եթե չես ուզում, որ թշնամին քեզ սպանե, դու ինքդ շտապե նորան սպանելու: Ուր վտանգը շատ մեծ է ու անխուսափելի՝ համարձակ վազե նորա առջև, և վստահ եղիր, որ վտանգը ինքը կփախչի քեզանից: Այս փորձված երևույթ է: Թշնամիի առջև փախչելը երկու վատ հետևանք ունի. մեկ՝ որ փախչողը անպատճառ կսպանվի և երկրորդ՝ դա ակներև կորստի կմատնե յուր հավատարիմ զինակից ընկերին:

Հ. Հայերը ե՞րբ ոտքի պիտի բարձրանան:

Պ. Երբ որ մեծամեծ ազգերի մեջ սկսվի կենաց ու մահվան պատերազմը:

Հ. Իսկ մինչև այն ժամանակ ի՞նչ պիտի անեն հայերը:

Պ. Այս Վարդապետարանը իմաստասիրեն ու նորա բովանդակությունը սրբությամբ կատարեն:

Հ. Հայի կալվածական հարստությունը օտար աշխարհի մեջ ի՞նչ է:

Պ. Հայի կալվածական հարստությունը օտար աշխարհի մեջ ստրկի աներևույթ, բայց ամենապինդ շղթան է, որով կաշկանդված են նորա ձեռքերը և ոտքերը:

Հ. Ի՞նչ են այն պատվանունները, տիտղոսները, աստիճանները, պատվանշանները ու վկայաթղթերը, որ ունեն հայերը օտար պետությանց մեջ:

Պ. Այն պատվանունները, տիտղոսները, աստիճանները, պատվանշանները ու վկայաթղթերը, որ ստացել են հայերը օտար պետություններե, ստրկության գլխագիրներ են՝ ի տրիտուր իրենց կորցրած ազատութեան հայրենիքեն ուրացության:

Հ. Ե՞րբ օտարազգիք կդադարին, ինչպես որ այժմ, արհամարհիլ, ատիլ ու հալածիլ հայերին և ե՞րբ կսկսեն, հակառակ դորա, հարգիլ նոցա:

Պ. Երբ հայերը ազատեն իրենց օտարի լծեն. բայց այդ չեղած նոքա մինչև իրենց բնաջինջ լինելը, կման արհամարհված, ատված, անվանարկ, հալածված ու գարշելի արարածներ օտարի աչքում, ավելի ստոր, քան թե ջիուղները, ցիգանները, փարիաները:

БЫЛО ЛИ У АРМЯН ПОЛИТИЧЕСКОЕ ВИДЕНИЕ ИЛИ “ВЕРОУЧЕНИЕ АРМЯН ИЛИ ВАРДАПЕТАРАН”

ЛЕВОН ШИРИНЯН

Доктор политических наук, профессор

В 1885 году была основана партия Арменакан, что стало переломной точкой на пути освобождения Армении и достижения независимости в ракурсе всей ее политической истории.

При стечении обстоятельств идеология арменаканцев была отображена как основополагающая концепция в катехизисе «Вардапетаран освобождения Армении» (1889 г.) Рафаеля Патканяна, написание которого ему было поручено «Армянским патриотическим союзом» (1885 г., Марсель), созданным главным первопроходцем армянской освободительной борьбы Мкртичем Португалином. Это был проект создания Армянского государства.

«Вардапетаран» до сих пор не потерял свою новизну и политическую актуальность.

DID THE ARMENIANS HAVE A POLITICAL VISION? OR “THE CREED OF ARMENIANS VARDAPETARAN”

LEVON SHIRINYAN

Doctor of Political Sciences, Professor

Armenakan party, which became a turning point on the way to the liberation and independence of Armenia throughout its political history, was founded in 1885.

As the circumstances changed, the ideology of the Armenakans was reflected as a fundamental concept in the catechism “Vardapetaran of the Liberation of Armenia”, (1889), by Raphael Patkanyan, who was asked to write it by the “Armenian Patriotic Union” (1885, Marseille). The union was created by the main pioneer of the Armenian liberation struggle Mkrtich Portugal. It was the task, the project of creating Armenia. “Vardapetaran” still has not lost either its novelty or its political relevance.